

MÄLARDALENS HÖGSKOLA

Författare: Zila Mawlod, 850626
Missbrukarvårdsprogrammet
Mälardalens Högskola
ISB, uppsats i Sociologi C
Handledare: Kari Jess
Examinator: Mehrdad Darvishpour

*En utvärdering av projektet "samordning
av kommunala verksamheter i kampen
mot hedersrelaterat våld"*

SAMMANFATTNING

Hedersrelaterade frågor har fått allt mer utrymme i media och staten ökar sina insatser kring problematiken kontinuerligt. Jag har valt att utvärdera projektet ”samordning av kommunala verksamheter i kampen mot hedersrelaterat våld”. Förtryck i hederns namn existerar på grund av många olika faktorer. De jag har valt att belysa är kvinnans underordning i patriarkala samhällen, heder som något kulturbundet samt heder som maktmedel över den kvinnliga sexualiteten. Utvärderingen visar att fler förändringar behöver göras för att projektet ska fungera. Hedersetikern har funnits i flera tusen år som en del av en patriarkalisk kultur och kommer inte att försvinna än på ett tag. Undersökningen redovisar olika former av förebyggande arbete. Respondenterna framhåller framförallt utåtriktat arbete som ett starkt verktyg i kampen mot hedersrelaterade frågor.

Undersökningen visar också att en samordning av kommunala verksamheter kan vara otroligt nyttigt. Dock måste det ske vissa förändringar i Eskilstuna för att det ska vara ett fungerande nätverk.

Nyckelord: **Heder, kultur, makt, kontroll av den kvinnliga sexualiteten, utvärdering.**

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	- 7 -
1.1 SYFTE OCH AVGRÄNSNING	- 7 -
1.2 FRÅGESTÄLLNINGAR	- 8 -
1.3 DISPOSITION	- 8 -
2. BAKGRUND	- 8 -
2.1 BESKRIVNING AV PROJEKTET	- 8 -
2.2 BESKRIVNING AV NÅGRA AV VERKSAMHETERNA	- 10 -
2.2.1 ISABELL	- 10 -
2.2.2 MOA	- 10 -
2.2.3 MER-GRUPPEN	- 10 -
2.2.4 KVINNOFORUM	- 11 -
2.2.5. POLIS	- 11 -
2.2.6. SOCIALTJÄNST	- 11 -
2.2.7. SKOLAN	- 12 -
3. EN DISKUSSION OM ORSAKER TILL HEDERSRELATERAT FÖRTRYCK	- 12 -
4. TIDIGARE INSATSER MOT HEDERRELATERAT FÖRTRYCK	- 14 -
5. TEORETISKT DISKUSSION OM HUR MAN KAN MOTVERKA HEDERSRELATERAT VÅLD	- 16 -
5.1 HEDER SOM MAKTMEDEL ÖVER DEN KVINNLIGA SEXUALITETEN	- 16 -
5.2 HEDERSRELATERAT FÖRTRYCK FINNS PÅ GRUND AV KVINNANS UNDERORDNING I SAMHÄLLET	- 17 -
5.3 HEDERSRELATERAT FÖRTRYCK ÄR KULTURBUNDET	- 19 -
6. METOD	- 20 -
6.1 URVAL AV NÄTVERKET	- 21 -
6.2 URVAL AV MEDLARE	- 21 -
6.3 GENOMFÖRANDE	- 22 -
6.4 OBSERVATIONER AV NÄTVERKET	- 23 -
6.5 VALIDITET OCH RELIABILITET	- 23 -
7. REDOVISNING AV UNDERSÖKNINGEN	- 25 -
7.1 HUR GICK MEDLINGSUTBILDNINGEN TILL?	- 25 -
7.2 VAD HÄNDER EGENTLIGEN INOM NÄTVERKET?	- 28 -
7.3 ETT INBLICK PÅ NÄTVERKSMÖTEN	- 29 -
7.4 RESPONDENTERNAS TANKAR KRING HEDERSVÅLD	- 30 -

<u>8. DISKUSSION OCH REFLEKTION</u>	<u>- 33 -</u>
<u>KÄLLFÖRTECKNING</u>	<u>- 36 -</u>
<u>BILAGA 1</u>	<u>- 38 -</u>
<u>BILAGA 2</u>	<u>- 39 -</u>
<u>BILAGA 3</u>	<u>- 40 -</u>
<u>BILAGA 4</u>	<u>- 41 -</u>

1. INLEDNING

Fadime var på väg utomlands och kom för att träffa sin mamma och sina systrar innan avresan. Men hennes far fick vetskap om det och sköt Fadime i huvudet den 21 januari 2002. Fadimes far, Rahmi Sahindal, dömdes till livstids fängelse för mordet på Fadime. Fadime hade drivits i exil av sin familj på grund av hennes relation med svenske Patrik. Rahmi Sahindal var en man som hade brutits ned av samhällets nedvärderande blickar. Fadimes beteende provocerade honom samtidigt som han provocerades av samhällets förväntningar.¹ Han var varken accepterad av svenskarna eller av sina egna. Svenskarna såg på honom som ett monster då Fadime hade berättat sin historia för medierna. Hans egna såg honom som en ynkrygg som inte vågade ta tag i sin heder och sätta sin dotter på plats. Han fick inte medhåll vart han än vände sig. Sakta, sakta bröt samhället ned honom till en psykiskt sjuk och alkoholiserad människa som i ett desperat försök att passa in någonstans, tog livet av sin egen dotter. Fadime blev offer för ett hedersmord, men även hennes far var ett offer. Varken det svenska samhället eller hans egna accepterade honom.²

Jag har länge intresserat mig för hedersrelaterat förtryck. I samband med C-uppsatsskrivningen ville Integrationsverket i Eskilstuna utreda ett projekt som de har kring hederskultur: ”Samverkan av kommunal verksamhet i kampen mot hedersrelaterat våld”. Projektet går också under namnet rutin- och samverkansgruppen. Jag blev snabbt intresserad av vad projektet kunde åstadkomma och hur de arbetade med hederskultur. Jag började delta vid nätverksmötena och samtalande med medlemmarna för att få en uppfattning om nätverket. Därefter beslutade jag mig för att utvärdera projektet.

1.1 SYFTE OCH AVGRÄNSNING

Syftet med C-uppsatsen är att utvärdera/granska projektet ”samordning av kommunal verksamhet i kampen mot hedersrelaterat våld” för att se om projektet fungerar som ett effektivt medel i kampen mot hedersrelaterat förtryck och vilka förbättrande åtgärder som kan göras. I syftet ingår även att ta reda på vad som klassas som hedersrelaterat våld och hur man skiljer på hedersrelaterat våld och icke hedersrelaterat våld.

¹ Wikan, 2003

² Wikan, 2003

1.2 FRÅGESTÄLLNINGAR

- Vilka insatser har nätverket hittills satt in för att förebygga hedersrelaterat förtryck och hur har dessa insatser påverkat nätverkets arbete och tillvägagångssätt? Vad är det som inte fungerar i nätverket och vilka förbättringar kan göras?
- Hur har medlingsprocessen gått till och har medlarna kunnat nyttja utbildningen i sitt arbete?

1.3 DISPOSITION

I kapitel 2 börjar jag med en bakgrund till projektet och beskriver de verksamheter som ingår däri. Kapitel 3 beskriver jag en diskussion om orsaker till hedersrelaterat förtryck. Kapitel 4 behandlar tidigare insatser kring hedersrelaterat förtryck. Följande kapitel (kapitel 5) beskriver en teoretisk diskussion om hur man kan motverka hedersrelaterat förtryck. Här beskriver jag tre olika perspektiv: heder som maktmedel för kontroll av den kvinnliga sexualiteten, kvinnans underordning som orsak till hedersrelaterat förtryck samt hedersrelaterat förtryck som kulturbetingat. Kapitel 6 behandlar metod och genomförande av utvärderingen. Här beskrivs också brister i uppsatsen. Sedan beskriver jag mina resultat under avsnittet redovisning av undersökningen (kapitel 7). Jag redovisar för medlarnas svar, sedan nätverkets svar och till sist mina egna observationer. I det sista kapitlet (kapitel 8) för jag en diskussion om resultatet och projektet ”samordning av kommunal verksamhet i kampen mot hedersrelaterat våld”.

2. BAKGRUND

Följande kapitel kommer att beskriva projektets uppkomst, mål och medlemmar. Det kommer även att göras en kort beskrivning av de verksamheter som ingår i nätverket.

2.1 BESKRIVNING AV PROJEKTET

I Eskilstuna stad har var tredje invånare minst en förälder med utländsk bakgrund och hela 16,5 % av befolkningen är födda utomlands. I och med invandratätheten har Eskilstuna fått inblick i det patriarkala förtryck som råder inom vissa kulturer. Under 2004 startade projektet ”samordning av kommunal verksamhet i kampen mot hedersrelaterat våld”. Projektet är uppbyggt i tre delar. Dessa är:

- Kompetensutveckling och fortbildning av personal som kommer i direkt kontakt med utsatta ungdomar samt berörda familjer,
- Upprättande av ett nätverk mellan olika verksamheter för att på kortast möjliga tid samt bästa möjliga sätt erbjuda hjälp och råd till utsatta ungdomar.
- Utbildning av medlare som ska fungera som objektiva aktörer utifrån som hjälper till att lösa konflikter mellan två eller flera parter.

Min uppgift är att utvärdera de två senare delarna, nätverk samt medling. Nätverket består av 15 personer som representerar åtta olika verksamheter. Dessa kommer från Individ & familjeomsorgen (MER-gruppen), barn- och utbildningsförvaltningen, kvinnogemenskapen MOA, Isabell, Korpen Södermanland/Västmanland, Polismyndigheterna samt socialtjänsten. Nätverket startades 2004 och har under följande två år utvecklats och växt. Nätverkets huvudsakliga uppgift är att ta fram gemensamma riktlinjer och rutiner kring hedersrelaterade ärenden. De anser det också vara av stor vikt att bekanta sig med varandras verksamheter för att leda de hjälpsökande på rätt väg. Tidigare har man haft problem med att en och samma flicka söker hjälp hos olika verksamheter, utan att få något sammanhang. Tanken är att medlemmar i nätverket ska ge samma råd och stöd och samverka med varandra. Riktlinjerna får man fram på flera olika sätt. Nätverket träffas kontinuerligt och diskuterar kring relaterade ämnen och kommer fram till gemensamma problemlösningar. Nätverket deltar aktivt i de seminarier och utbildningar som anordnas. Syftet med dessa är ökad kulturkompetens för att handskas med hedersproblematik på bästa möjliga sätt. Exempelvis har man anordnat föreläsningar kring islamisk familjerätt, seminarium med titeln ”heder & våld”, studiebesök på Kruton och Linna i Stockholm, samt studiebesök till Uppsala kommun och Sureya Calli för att bekanta sig med hennes verksamhet med generationskonflikter och hedersvåld.

Medlingsdelen innebär att man utbildat 23 personer (25 från början, dock har två hoppat av) med olika etniska bakgrund bosatta i Eskilstuna. Till en början var målet att medlaren skulle fungera som en objektiv person som kommer utifrån och medlar i generationskonflikter. Dessa konflikter behöver inte vara hedersrelaterade, utan kan handla om exempelvis missförstånd mellan förälder och barn eller bristande kommunikation. Då medlarna talar föräldrarnas modersmål är det enklare att nå en kompromiss utan att missförstånd ska uppstå. Medlarna utbildades under tre dagar av Eleonore Lind (verksam på BRÅ) och de fick dessutom se forumteatern Agera från Västerås som ett komplement. Medlarna har valts ut i samarbete med kurdiska och somaliska föreningarna i Eskilstuna, Sabirin moské i Eskilstuna,

Syrianska kyrkan, Babylon samt Servicecenter. Medling erbjuds på kurdiska (badini och sorani), arabiska, keldanska, franska, persiska och somaliska.

2.2 BESKRIVNING AV NÅGRA AV VERKSAMHETERNA

I nätverket ingår åtta olika verksamheter. Nedan följer en kort beskrivning av dem.

2.2.1 ISABELL

Verksamheten drivs i samarbete mellan arbetsmarknads- och familjeförvaltningen/Resursenheten för ungdomar och vuxna och Barn- och Utbildningsförvaltningen. Dess syfte är att arbeta preventivt bland ungdomar med invandrabakgrund, främja integrationen och mångfalden samt att hjälpa flickor att klara av balansen mellan två olika kulturer. Isabell riktar sig till flickor mellan 13-24 år och arbetar med tjejgrupper. Verksamheten ger en kurs till nyanlända ungdomar på gymnasiet som heter "Flickors villkor i samhället". Syftet är att stärka och stödja unga invandrantjejer i deras två olika kulturer. Dessutom erbjuds öppna verksamheter som jobbar med allaktivitetshus/fritidsgårdar samt individuella kontakter och konsultationer/utbildningar. Under sommaren har Isabell två veckors sommarprogram för dessa ungdomar. Syftet är att dessa flickor ska komma ut hemifrån och uppleva den svenska sommaren, samtidigt som föräldrarna känner en trygghet. Isabell har anmälningsplikt och det finns en representant i nätverket.

2.2.2 MOA

MOA står för Medvetande, Omtanke och Ansvar. Verksamheten är en kvinnojour som erbjuder utsatta kvinnor stöd, råd och information i form av samtal samt skyddat boende. De kan erbjuda boende till fem kvinnor och tio barn samtidigt. De har en 18-års gräns och ingen anmälningsplikt. Fokus ligger bland annat på barn som lever med våld i sin vardag, tjejer som blir hotade, slagna eller sexuellt utnyttjade, kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld och hot samt funktionshindrade eller äldre kvinnor som utsätts för våld av anhöriga och/eller vårdare. Arbetet med kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld skiljer sig inte jämfört med arbetet med andra utsatta kvinnor på MOA. Det finns en representant från MOA i nätverket.

2.2.3 MER-GRUPPEN

MER-gruppen står för Migration och Etniska Relationer och ingår i Servicecenters Individ & familjeomsorgen. De arbetar med information och utbildningar i kulturfrågor. Gruppen

initierar och utvecklar projekt med inriktning på mångfald och integration. Det finns två representanter från MER-gruppen i nätverket. MER-gruppen kommer ej i direkt kontakt med utsatta ungdomar, utan fungerar som vägledare inom nätverket. En representant föreläser kontinuerligt kring hedersrelaterat förtryck och har mycket kunskaper kring ämnet som han kan dela med sig av.

2.2.4 KVINNOFORUM

Kvinnoforum är ett idéburet kunskapsföretag som arbetar med information, utbildning, forskning, klientarbete och förändringsarbete för att förbättra villkoren för kvinnor ur ett genusperspektiv. Olikheterna mellan kvinnligt och manligt används som metod i förändringsarbetet.³ Kvinnoforum har utvecklat en handbok i hur man kan arbeta förebyggande med hedersrelaterade frågor på skolan. De anordnar också många seminarier, konferens och andra aktiviteter kring ämnet hedersrelaterat förtryck. **I dagsläget arbetar** Kvinnoforum med inspelning av en informationsfilm som ska användas i syfte av att utbilda polis och andra tjänstemän i hur man bemöter människor som utsätts för hedersrelaterat våld. Det finns en representant för Kvinnoforum i nätverket.

2.2.5. POLIS

Polisen arbetar rådgivande inom nätverket. Socialtjänst, Kvinnoforum och andra verksamheter rådgör med polisen om vad som är bästa möjliga lösningen för deras klienter. Det finns ingen särskild grupp som arbetar med hederskulturella frågor inom polisen. Deltagaren i nätverket arbetar egentligen med grova brott som har en minimum strafftid på två år. Däremot har han själv ett stort intresse för hederskulturen och har själv valt att arbeta aktivt med dessa frågor. Det finns en representant för polisen inom nätverket.

2.2.6. SOCIALTJÄNST

Socialtjänsten arbetar utredande och utförande med hedersrelaterat problematik. Genom anmälan når ett ärende till Socialtjänsten, som i sin tur börjar med en utredning. Därefter sker en bedömning, där man beslutar om olika insatser. Det handlar om allt ifrån skyddat boende till samtal med den berörde och dennes familj. Här finns det heller ingen särskild avdelning eller grupp inom socialtjänsten som arbetar enbart med hedersrelaterade frågor. De socialsekreterare som ingår i nätverket har av eget intresse valt att delta. Inom socialtjänsten

³ <http://www.kvinnoforum.se/stiftelsen/index.html>

heter det att alla ska kunna hantera hedersrelaterade frågor och det ska därför inte behövas någon särskild grupp som arbetar enskilt med dessa. Dock är det meningen att de socialsekreterare som deltar i nätverket ska dela med sig av det kunskap och lärdomar som de erfar från nätverket. Det finns fyra socialsekreterare inom nätverket.

2.2.7. SKOLAN

Skolan är ett forum för människor att mötas på. Ofta kommer lärare, kuratorer och sjuksköterskor i kontakt med utsatta elever. Om skolan får kännedom om att det förekommer hedersrelaterat hot eller våld måste de göra en anmälan. De kan också erbjuda samtal med eleverna för att underlätta deras vardag. Det finns flera representanter från skolan inom nätverket.

Det finns ytterligare en verksamhet i nätverket som kan erbjuda akuta skyddade boenden. De arbetar under annat namn för att förbli anonyma och beskrivs därför inte närmare här.

3. EN DISKUSSION OM ORSAKER TILL HEDERSRELATERAT FÖRTRYCK

Begreppet **heder** är svårdefinierat. Det har olika betydelser beroende på vem som definierar det. Även inom det svenska samhället använder man sig av begreppen heder och skam. Handlingar som gynnar en individs heder kan leda till makt, hög social status och bekräftelse. Om man däremot gör något som skadar individens heder riskerar man att bli utstött och i värsta fall utsatt för någon form av hämndaktion.⁴ Man återupprättar familjens heder genom att eliminera den/det som utsatt dem för skam. Med skammen följer folkets och samhällets hån och förakt.

Namous är det arabiska namnet för hedersetik⁵. Begreppet hedersetik syftar på all form av våld, hot, mord, förtryck, kränkning, nedvärdering, konfiskering med mera som sker i syfte att inte kränka familjens heder.

Hedersmord är en sanktion som kan vara resultatet av besudlad heder. Det är "... våldsakt där skälet anges vara att återupprätta familjens eller släktens heder".⁶ Genom hedersmord

⁴ <http://sv.wikipedia.org/wiki/Heder>

⁵ Kocturk-Runefors, 1991

markerar de manliga deltagarna i släkten att man upprätthåller gruppens normer och lojalitetsregler. Den som befläcker familjens heder mördas och man har därefter rentvått sig från skammen. Amnesty definierar det som ”Mord på en kvinna, utfört av hennes far, bror, make eller annan manlig släkting, för att hon haft en påstådd eller verklig sexuell relation innan hon ingått äktenskap eller utanför äktenskapet”.⁷ Hedersmord förekommer oftast i samhällen där individerna är beroende av det sociala nätverkets skydd och hjälp. Det är vanligt förekommande i Mellanöstern, kring Medelhavet och delar av Central- och Sydasiens.

Hedersrelaterat förtryck: ”... finns i klaner och familjer i ett patriarkalt samhällssystem. Individen är underordnad gruppen som äger och tar yttersta ansvar för heder och skam. Här är männens och gruppens heder direkt avhängigt av gruppens kvinnliga medlemmars faktiska eller påstådda sexuella beteende och relationer. I det faktiska förtrycket och våldet är utövaren oftast en man i nära relation till offret som oftast är en flicka eller ung kvinna. Andra kvinnor i nära relation till offret kan direkt eller indirekt utgöra ett stöd till förtrycket som öppet stöds av kollektivets gillande.⁸ Systemet gör även förövarna till offer.” Ofta väljer släkten ut en make åt kvinnorna inom familjen för att stärka familjens status och skydds nät. Om kvinnan hävdar sig ha egen fri vilja och vägrar ingå äktenskap med den utvalde anses hon dra skam över familjen. Varför det är så viktigt vem dottern i familjen gifter sig med? Professor Jan Hjärpe påpekar att hedersproblematiken förekommer i länder eller områden där individen måste förlita sig på sin grupp tillhörighet.⁹ I Sverige vet vi att vi får pension, bostadsbidrag, socialbidrag och barnbidrag. Vi har hemtjänsten som kan ta hand om oss om vi inte klarar av att sköta om oss själva på äldre dagar och så vidare. I länder där sådan välfärd inte existerar är man beroende av familjen. Därför är det av stor betydelse vem dottern gifter sig med, för att man ska säkra sig en bra framtid.¹⁰ Många tror att hedersrelaterat förtryck enbart berör flickor, men det finns även pojkar som ”offras” för hederns skull.¹¹

⁶ Nationalencyklopedin. Sökord Hedersmord

⁷ <http://www2.amnesty.se/krge.nsf/0/777AC41DF92F181EC1256C94003EC1A9?opendocument>

⁸ Förtryck och våld I hederns namn, 2005

⁹ <http://members.chello.se/kurd/prof.html>

¹⁰ www.elektra.nu

¹¹ Sengul Guverçilé är en turkisk kvinna från en liten by i Turkiet som flyttade till Danmark i början av sin barndom. Hon blev tillsammans med en turkisk kille, trots att hennes föräldrar hade arrangerat ett äktenskap redan. Det hela slutade med att Hasan, Senguls pojkvän, blev mördad av hennes föräldrar. Detta för att de hade dragit skam över Senguls familj, men det var Hasan som blev mördad och inte Sengul.

4. TIDIGARE INSATSER MOT HEDERRELATERAT FÖRTRYCK

Först på senare tid har hedersmord blivit uppmärksammat i Sverige. Dock är det ett fenomen som funnits sedan långt före islams tid. I Sverige har många insatser satts in för att man ska hjälpa ungdomar som riskerar hedersrelaterat våld. I november 2004 publicerades ett faktablad av regeringskansliet som sammanfattar några av dessa insatser. Regeringen har genomfört en serie kunskapsseminarier som behandlar hur myndigheter och organisationer ska förbättras för att hantera situationen för utsatta ungdomar och deras familjer. Redan 2002 fick länsstyrelserna i Stockholm, Skåne och Västra Götaland i uppdrag att kartlägga behovet av skyddat boende för flickor och unga flickor. Året därpå fick länsstyrelserna i storstäderna i uppdrag att utveckla skyddade boenden för dessa flickor och kvinnor. Dessutom skulle dessa storstäder fungera som rådgivare, stöd samt informationskällor för andra städer.

Övriga länsstyrelser fick uppdraget att kartlägga och analysera behovet av insatser kring hedersrelaterade frågor 2003. I juni 2004 beviljades 7,5 miljoner vardera till storstäder som ville inrätta eller utveckla skyddat boende. Länsstyrelserna i Jönköping, Södermanland, Uppsala, Västmanland, Örebro och Östergötland beviljades 1 miljon kronor vardera och övriga 12 län beviljades 500 000 kronor vardera för att lämna fortsatt stöd till projekt som förebygger hedersrelaterade frågor .

Socialstyrelsens uppdrag var att lämna en lägesrapport som beskrev länsstyrelsernas insatser och resultatet av dessa samt att bedöma det framtida behovet av insatser. Mellan juni 2003 och november 2004 förbrukades 17 miljoner kronor av de avsatta 180 miljonerna. Dessa resurser fördelades mellan skyddade boenden, förebyggande insatser samt administrativa kostnader.

Under 2003 skapades ett 70-tal skyddade boendeplatser i familjehem, hem för vård och boende, skyddslägenheter och stödlägenhet. Alla som arbetar i skyddade boenden har fått speciell utbildning och stöd. Under 2003-2004 har 15 av 21 länsstyrelsen utvecklat någon form av förebyggande insatser kring hedersrelaterade frågor .

Även ändringar i lagstiftningen har gjorts för att bekämpa hedersrelaterade frågor . Äktenskapsåldern är 18 år sedan 1 maj 2004 och barnäktenskap och tvångsäktenskap som ingåtts i andra länder accepteras inte i Sverige. Tidigare har man inte kunnat utfärda

besöksförbud om parterna har varit sammanboende, men sedan 1 september 2003 är detta numera möjligt.¹²

Socialstyrelsen fördelade 2002 en summa på 7 miljoner kronor till fjorton olika kvinnojourer som inriktar sig på kvinnor med utländsk bakgrund. Ett antal av dessa berör flickor som riskerar hedersrelaterat våld. Även nätverket Terrafem¹³ fick 2003 bidrag på 300 000 kronor.¹⁴

Sörmlands län rapporterar att socialtjänst, skola, polis, kvinnojourer, ungdomsmottagningar med flera (de som svarat på enkätundersökningen) tillsammans mötte 200 flickor och unga kvinnor i länet i åldrarna 12-35 som på något sätt var utsatta för hedersrelaterat förtryck under 2002. Vidare skriver man i rapporten att Eskilstuna kommun anses vara en av de kommuner i landet, där hedersrelaterat förtryck är mest omfattande.¹⁵

Länsstyrelsen i Sörmland skriver i en rapport att hedersrelaterat tänkande förstärks i det nya landet. Detta beror på flera olika omständigheter:

- Boendesegregation, arbetslöshet och språksvårigheter gör det svårt för invandramännen att komma in i det nya samhället. Detta resulterar i att männen samlas inom de egna föreningarna eller organisationerna och kan eventuellt förstärka hederstänkandet.
- Inom patriarkala miljöer utsätts familjen för press från resterande släktingar som är kvar i hemlandet och som har starkare hederstänkande. Dessa släktingar har ingen förståelse för kvinnors rättigheter i Sverige och har ett mycket starkare hederstänkande.
- Invandrarungdomarna anpassar sig snabbt till den svenska kulturen och normen. Det leder i sin tur till fler och större konflikter i hemmet. Resultatet blir starkare tvångsinslag och kontrollbehov från föräldrarnas håll.¹⁶

¹² Regeringens insatser för ungdomar som riskerar hedersrelaterat våld. 2004

¹³ Telefonjour på ett tjugotal språk som ger råd och stöd till kvinnor med hedersrelaterat problematik. Terrafem erbjuder också skyddat boende, råd och stöd till utsatta kvinnor.

¹⁴ Regeringens insatser för ungdomar som riskerar hedersrelaterat våld. 2004

¹⁵ Sörmlands rapport

¹⁶ Länsstyrelsen i Sörmland

5. TEORETISKT DISKUSSION OM HUR MAN KAN MOTVERKA HEDERSRELATERAT VÅLD

Genomgående i hela uppsatsen har jag valt att använda mig av begreppet hederskultur. Dock finns det andra perspektiv på varför hederskulturen existerar. Nedan definieras tre olika perspektiv på varför hederskulturen existerar.

5.1 HEDER SOM MAKTMEDEL ÖVER DEN KVINNLIGA SEXUALITETEN

Makt definieras som antingen handling (maktutövning) eller förmåga (maktresurser) i nationalencyklopedin. Maktutövning handlar om att aktör A får aktör B att göra som aktör A vill, även om handlingen i sig strider mot aktör B:s intressen eller vilja. För att aktör A ska kunna utöva makt över aktör B, krävs det att aktör A innehar maktresurser. Det handlar om antingen belöningar eller bestraffningar. Om aktör B följer aktör A:s vilja kommer han/hon belönas. Om aktör B däremot inte följer aktör A:s vilja kommer han/hon att bestraffas. Makt är beroende av att det ska finnas två aktörer. Den som innehar makt, måste ha någon/något att utöva den på.¹⁷

Mehrdad Darvishpour menar att våld inom invandrarfamiljer oftast handlar om makt och konflikter, precis som i svenska familjer. Hans avhandling pekar på att det ofta är släktingar som fungerar som rådgivare och medlare vid en familjekonflikt. Detta resulterar i att man antingen avstår från sina krav eller låtsas komma överens.¹⁸ Våld har väldigt lite med religion och nationalitet att göra. Det handlar mer om den enskilde individens sociala bakgrund.¹⁹

Charles Westin, professor i invandrarforskning vid Stockholms universitet menar att män som blir trängda, som har svårt med sin identitet och sin manlighet ofta är hederstänkare. Det hela handlar om makt. Hedersetikern är ett fenomen som finns inte enbart i Mellanöstern, utan också i vissa delar av Grekland och Syditalien. Han menar också att det oftast förekommer i landsbygderna.²⁰

Detta perspektiv kallas intersektionalitet. Intersektionalitet innebär att en mängd maktobalanser måste uppskattas och beröras i analysen av olika fenomen, så som exempelvis

¹⁷ Nationalencyklopedin. Sökord makt. samt Aysan Sev'er, 2004

¹⁸ Darvishpour, 2004

¹⁹ Svenska Dagbladet, 970116

²⁰ DN, 970212, sid A6

hedersrelaterat förtryck. Genus, etnicitet, sexualitet, klass med mera samverkar med varandra.²¹ Sociologen Mehrdad Darvishpour är en av förespråkarna för detta perspektiv. Han menar att orsakerna till hedersrelaterat förtryck förekommer av flera olika orsaker. Darvishpour beskriver bland annat situationen i Iran (och andra liknande länder), där mannen är familjens enda försörjare och kan därför inta en dominerande ställning. I Sverige är inte kvinnorna beroende av mannen som inkomstkälla längre och skillnaden mellan mäns och kvinnors maktresurser i familjen har minskat.²² Darvishpour menar att kontroll och övervakning av kvinnors sexualitet är en av de viktigaste komponenterna inom patriarkala strukturer. Hans forskning visar att männen har fått en mer positiv syn till kvinnors utbildning, arbetsliv och sociala liv i Sverige. Dock är de fortfarande mycket skeptiska till kvinnans sexuella frigörelse. Detta beror på att kvinnor som härmar svenskarnas attityder och ”missbrukar” sin sexuella frihet hotar samhörigheten i familjen och kan skada mannens heder. Det kan vara svårt att motivera att kvinnor inte ska arbeta eller utbilda sig. Däremot kan man utifrån traditionella patriarkala synsätt ifrågasätta och attackera kvinnors sexuella frigörelse som något ”omoraliskt” som är skadligt för familjen och samhället.²³

Föräktenskapliga sexuella förbindelser är förbjudet och är endast tillåtet om man är man och hustru. Detta kontrolleras genom kvinnans sexualitet och avvikelser för med sig konsekvenser. Mannen och kvinnan måste isoleras i olika världar och kvinnans sexuellt laddande fördelar måste skyllas. Kvinnans oskuld står för moralisk renhet och bidrar till mannens heder. Om hon förlorar oskulden innan äktenskap, drar hon skam över sig själv, sin pappa och sina bröder. Synen på kvinnans sexualitet skiljer sig dock beroende på om man är bosatt på landsbygden eller i storstäderna, om man är religiös eller icke, mellan grupper med olika socioekonomiska bakgrund, mellan traditionella och moderna familjer o.s.v.²⁴

5.2 HEDERSRELATERAT FÖRTRYCK FINNS PÅ GRUND AV KVINNANS UNDERORDNING I SAMHÄLLET

Det finns många olika grenar inom feminismen, men det finns framförallt tre huvudelement som är gemensamma för alla grenar. Det första är att det sociala könet är centralt för alla sociala relationer, institutioner och processer. Den andra huvudpunkten är att könsrelationer är ett problem då de förknippas med maktförhållanden, ojämlikhet och motsättningar. Det

²¹ de los Reyes, , 2003

²² Darvishpour, 2004

²³ Darvishpour, 2004

²⁴ Darvishpour, 2004

tredje och sista gemensamma nämnaren är att könsrelationer inte är naturgivna eller ofrånkomliga. De präglas av sociokulturella och historiska förhållanden och är socialt konstruerade och kan ändras genom mänskligt handlande.²⁵ Med andra ord kan man säga att det gemensamma för feministiska inriktningar är att kvinnan ses som underordnad mannen genom de sociala strukturer som råder i samhället. Vi lever i ett patriarkat som särbehandlar människor beroende på vilket kön de tillhör. Detta ser man genom att män i regel har högre befattningar, högre löner eller är det styrande könet i vissa kulturer. Hederskulturen är ett utmärkt exempel på den manliga dominansen i vissa kulturer. Idris Ahmedi menar att man ska se på hedersmord ur ett feministiskt perspektiv. Han argumenterar för att den patriarkala strukturen inte är ett fenomen som man enbart hittar i Kurdistan eller Mellanöstern. Den patriarkala strukturen finns över hela världen men kommer fram i olika former. För att stoppa hedersrelaterat förtryck måste man alltså bryta ner det patriarkala samhället och sluta förtrycka kvinnor.²⁶

Åsa Eldén är en framgångsrik sociolog som har sin fokus på hedersrelaterade frågor. Hennes avhandling "Heder på liv och död" har bidragit till ökad kunskap och förståelse kring ämnet. Genomgående i hela rapporten är att en handling blir begriplig först när den tolkas i sitt sammanhang, till exempel ett hederskulturellt sammanhang. Om man bryter loss en handling och tolkar den utan sitt sammanhang blir den obegriplig och underlig.²⁷

Eldén fokuserar på rykten, oskuld och heder som centrala begrepp i utsatta kvinnors liv. Hon menar att oskuld och hora är motsatserna till varandra. En tjej som inte är oskuld är en hora. Denna stämpel får hon genom ryktesspridning och kommer att följa henne i livet. En hora för med sig skam som besudlar familjens heder.²⁸ Hederskulturen innebär kortfattat att kvinnan själv inte kan ta hand om sin kyskhet i ett mansdominerat samhälle. Därför ligger det i hennes manliga släktingars händer att se till att hon förblir oskuld tills den dagen hon ingår ett äktenskap.²⁹ Solheim skriver om kvinnan som bärare av mannens heder och en bra kvinna är en asexuell kvinna.³⁰

²⁵ Alvesson, 1994

²⁶ Ahmedi m.fl., 2004,

²⁷ Eldén, 2003

²⁸ Eldén, 2003

²⁹ Wikan, 2003 samt Kocturk-Runefors, 1991

³⁰ Solheim, 2001

5.3 HEDERSRELATERAT FÖRTRYCK ÄR KULTURBUNDET

Antropologen Unni Wikan skriver i sin bok *En fråga om heder* från 2003 om heder som kulturbundet. Där skriver hon bland annat att hederskulturen inte är en del av de större världsreligionerna. Däremot finns det vissa delar som kan tolkas som uppmuntrande till fenomenet.³¹

Wikan beskriver kollektivets betydelse i hederskulturer. Man sätter kollektivets bästa framför den enskilda individens. Först när den enskilda individen går emot kollektivets bästa, ses mord som den enda utvägen. Wikan förstärker sitt argument genom Rahmi Sahindals systerson tog på sig skulden för Fadimes mord. Hon menar att det bevisar att hedersmord är ett kollektivt handlande. Systersonen var straffmyndig och konsekvenserna skulle inte bli lika allvarliga för honom som de blev för Rahmi Sahindal själv. Wikan menar att det är vanligt förekommande att en yngre person tar på sig ansvaret för att hyllas av kollektivet som en hjälte.³²

Så varför tar inte Wikan hänsyn till andra komponenter så som kön och klass? Hon menar att hederskulturen även kan drabba män. Detta resonemang förstärks genom Sengul Guvercilés fall som jag beskrivit ovan, där pojken blir utsatt för mord och inte flickan. Därför kan man inte se hederskulturen som ett strukturellt eller globalt kvinnoförtryck. Wikan talar heller inte om religion eller etnicitet som orsaker till hederskultur, då det finns individer inom samma religion och etnicitet som handlar olika. Hederskulturen kan skilja sig från stad till stad, även om de egentligen tillhör samma religion. Hon pratar om traditioner och folkgrupper istället.³³

Många beskyller islam för hedersrelaterat våld och brott. Det händer också att förövaren hänvisar till islam efter brottet.³⁴ Hedersmord finns dokumenterade inom islam, kristendom, buddhism, hinduism och judendom. Det är inget fenomen som det förespråkas om i Koranen, bibeln eller andra heliga skrifter, snarare tvärtom.³⁵ Hedersetikerna är mycket äldre än religionen i sig.³⁶

³¹ Wikan, 2003

³² Wikan, 2003

³³ Wikan, 2003

³⁴ http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GP02U349

³⁵ Kvinnoforum, 2006

³⁶ <http://www2.amnesty.se> sökord: hedersmord

En jämförelse mellan kristendomen, judendomen och islam visar på mannens patriarkala ställning inom alla tre religionerna. I Bibeln, i Första brevet till Korintierna kan man läsa ”... Kristus är envar mans huvud, och mannen kvinnans huvud...”³⁷ Katolikerna låter alla männen ta nattvarden först i kyrkan och därefter kvinnorna. Eva skapades av Adams revben för att han inte skulle känna sig ensam och utled.

Enligt Islam är samlag innan äktenskap ett synd, så kallad zina³⁸. Problemet är att många framstående muslimska ledare inte tar öppet avstånd från hedersmord. Då de inte uttrycker sin illvilja, tror folket att man har deras stöd om man skulle utföra ett hedersmord. Hedersmord är ett exempel på hur sedvänjor och traditioner åsidosätter religionen.³⁹

Hedersrelaterat förtryck kan jämföras med Frankrikes crime passionel. Crime passionel är ”brott som har begåtts under inverkan av en stark känsloreaktion, t.ex. svartsjuka”.⁴⁰ Begreppet har sitt ursprung i Frankrike och innebär att ett brott som utförs i passionens namn kan få straffmildring. Enligt den svenska brottsbalken kan mord omvandlas till dråp om brottet har skett under provokation.⁴¹

6. METOD

Jag har valt göra en processutvärdering av projektet. Processutvärdering ska vara beskrivande samtidigt som den också ska göra en kvalitativ bedömning av hur verksamheten fungerar.⁴² Kortfattat innebär det att metodiskt följa en verksamhets utförande och fördjupa sig i utgångspunkterna för att de uppställda målen nås. Värde ligger i att utvärderingen kan tala om varför ett projekt har lyckats eller misslyckats.⁴³ Processinriktad utvärdering är formativ vilket innebär att utvärderingen används för att forma en verksamhet, snarare än att summera verksamhetens resultat.⁴⁴ Förespråkare för utvärderingsmetoden menar att processen är viktigare än produkten. Samtidigt påstår de att om processen är bra så får man automatiskt en bra produkt.⁴⁵

³⁷ Kocturk-Runefors, 1991

³⁸ Zina betyder äktenskapsbrott och utomäktenskapliga sexuella relationer.

³⁹ <http://www2.amnesty.se/kg.nsf/Hedersmordfulltext?OpenPage>

⁴⁰ <http://www.thomsonfakta.se/juridik/sub/ord.aspx?s=C>

⁴¹ Nationalencyklopedin. Sökord: crime passionnel

⁴² Karlsson, 1999

⁴³ <http://www.fhi.se/upload/PDF/2004/rapporter/intro.pdf>

⁴⁴ Frykholm

⁴⁵ Frykholm

Syftet med utvärderingen är att kritiskt utvärdera projektet. Utvärderingen kommer sedan att användas som underlag för eventuella ändringar och förbättringar. Bernt Gustavsson, forskare i idéhistoria, beskriver tre sorter av kunskap: episteme (vetenskaplig, teoretiskt baserad kunskap), techne (handlingsbaserad kunskap) och fornesis (värdebaserad eller etiskt kunskap). Processinriktad utvärdering leder till kunskap av typen techne och har ett kulturellt perspektiv. Kunskapsintresset ligger i att få förståelse för det enskilda och sammanhanget. Dessutom intresseras man av hur verksamheten fungerar praktiskt och metodiskt.⁴⁶

Processinriktad utvärdering inriktas i första hand på utförandeprocessen, d.v.s. problematiserar målformuleringar, försöker finna målkonflikter och deras verkan på verkställandet, utreder intressegrupper och söker efter deras avtryck i genomförande och resultat, upptäcker besvärande och gynnande element och så vidare. Man kan säga att processinriktade utvärderingar är tolkande undersökningar.⁴⁷

6.1 URVAL AV NÄTVERKET

Här har jag gjort ett selektivt slumpmässigt urval. Av de 15 personer som medverkar i nätverket har jag valt bort Servicecenters representanter (MER-gruppen). Detta för att de har beställt utvärderingen och för att de inte ska kunna påverka resultatet varken negativt eller positivt. Av resterande har jag valt ut en representant från varje verksamhet, sammanlagt sju olika verksamheter. För vissa verksamheter finns endast en representant och de har därför varit självvalda. Men för de verksamheter som det har funnits flera representanter har jag gjort ett slumpmässigt urval.

6.2 URVAL AV MEDLARE

Här har ett strategiskt urval gjorts. Jag har valt fyra respondenter beroende på vilket språk de talar, inom vilken verksamhet de jobbar samt vilken förening/organisation de tillhör. Genom att göra så har jag fått respondenter som tillsammans talar sju olika språk: svenska, engelska, franska, kurdiska (badini och sorani), arabiska, syrianska samt persiska. De representerar fyra olika föreningar/organisationer: Kurdiska föreningen, Sabirin Moskén, Syrianska föreningen samt Eskilstuna kommun genom Integrationsavdelningen.

⁴⁶ Karlsson, 1999

⁴⁷ Weiss, 1998

Yrkesmässigt har jag också täckt flera områden: två lärare, en restaurantchef samt en kommunanställd har intervjuats. Jag har valt att göra ett sådant urval för att få största möjliga spridning mellan respondenterna och kunna täcka större delen av kulturer, religioner, språk med mera. På så sätt får jag automatiskt flera synvinklar på hederstänkande. Detta kallas för maximal variation samt intensitet i urvalet.⁴⁸ Dock ska jag påpeka att alla respondenter härstammar från Mellanöstern.

6.3 GENOMFÖRANDE

Jag har gjort en kvalitativ undersökning med både tematiska och dynamiska intervjuer. Tematiska intervjuer innebär att jag har ställt relevanta frågor med tanke på forskningsområdets problemformulering. Dynamiska intervjuer innebär att jag har formulerat intervjumallarna på så sätt att samtalet hålls flytande.⁴⁹ Jag valde att skicka ut intervjumallarna i förväg till både medlare och nätverk. Detta för att de på förhand skulle hinna reflektera och fundera kring sina svar. På så sätt har jag fått ut så mycket som möjligt av intervjuerna. Jag har dessutom varit flexibel vid intervjuerna på så sätt att jag har kunnat hoppa fram och tillbaka i intervjumallen för att hålla samtalen flytande.

Jag har undvikit frågor som börjar med ”*varför*” då sådana frågor innebär en risk att få respondenten obekvämt. Respondenten kan uppleva intervjun som ett förhör.⁵⁰ Jag har därför valt frågor som börjar med ”berätta om...” eller ”hur tycker du...”. Jag började med några få korta inledningsfrågor för att få en mjuk start och gick successivt över till mer direkta frågor. Utsatt tid för enskilda intervjuerna har varit en timme och gruppintervjun två timmar. Jag har hållit mig inom den ramen.

Jag kontaktade mina respondenter genom ett mail. Ett eget utarbetat standardmail med bifogad intervjumall gick ut till nätverket där jag föreslog dag, tid och plats för en gruppintervju. I mailet berättade jag om syftet med intervjun och förklarade varför just de hade valts ut till att medverka. Tyvärr fungerade inte detta då många av respondenterna inte svarade. Därför skickades ett påminnelsemail. Då inte heller detta var effektivt kontaktades respondenterna via telefon. Det visade sig att endast tre av sju respondenter kunde medverka den utsatta tiden. En respondent planerade om i sin almanacka och medverkade också. Sammanlagt blev de fyra respondenter. En respondent bokades därför in till enskild intervju.

⁴⁸ Esaiasson, 2003

⁴⁹ Esaiasson, 2003

⁵⁰ Esaiasson, 2003

En respondent föreslog telefonintervju, men det blev tyvärr aldrig av på grund av att denne blev sjukskriven. Till medlarna skickades också ett eget utarbetat standardmail, där intervjumallen bifogades. Här förklarades också syfte samt urval. Dock angavs ingen dag, tid eller plats. Jag uppmanade respondenterna att kontakta mig med förslag och jag anpassade mig efter dem. Detta fungerade utmärkt.

Alla intervjuer har spelats in på band för att jag inte ska missa någonting som sägs. Därefter har de transkriberats och en utskrift har skickats till respondenten/respondenterna. De har sedan antingen godkänt utskriften eller kommit med ändringar. Först därefter har analys av intervjuerna gjorts. Respondenterna i gruppintervjun tackade nej till utskrift och bad mig att fortsätta utan deras godkännande av utskriften. Alla respondenter har erbjudits anonymitetsskydd, vilket innebär att varken namn eller verksamhet kommer att nämnas i analysen.⁵¹

6.4 OBSERVATIONER AV NÄTVERKET

Under utvärderingens gång har jag medverkat vid de nätverksmöten som ägt rum, sammanlagt två stycken. Där har jag gjort direkta deltagande observationer. Medlemmarna inom nätverket har vetat om min närvaro, men jag har aldrig talat om i klarspråk att jag kommer att använda mig av mina upplevelser från mötena. Detta kan upplevas som etiskt oriktigt, men Bertil Carlsson skriver att om de agerande meddelas i förväg om att de ska observeras, kommer de att ändra sitt beteende och observationerna blir inte en spegelbild av verkligheten. Dessutom har medlemmarna varit medvetna om att jag kommer att skriva en C-uppsats och utvärdera nätverket, så jag har inte utgett mig för att vara någon jag inte är.⁵² Jag har också meddelat MER-gruppen om att jag kommer att använda mig av mina observationer och de godtog det.

6.5 VALIDITET OCH RELIABILITET

Jag hade problem med att få respondenterna att medverka vid en gruppintervju samtidigt. Varför jag valde en gruppintervju beror på att jag ville få ut så mycket som möjligt av så många respondenter som möjligt. Men tidsbristen gjorde att jag fick utföra en gruppintervju. En gruppintervju kan stimulera till diskussioner och deltagarna utvecklar då sina svar. Men jag måste också peka på bristerna i undersökningen. En gruppintervju är inte alltid det bästa sättet att få fram information. Det kan hända att respondenterna känner sig hämmade av

⁵¹ Carlsson, 1990

⁵² Carlsson, 1990

varandra och kanske inte kan tala öppet om olika problem som kanske finns. Dessutom kan de bli påverkade av varandras svar. Det kan hända att de egentligen vill säga någonting annat, eller uttrycka sig annorlunda, men vill inte starta en diskussion. Därför kan de föredra att helt enkelt bara hålla med eller vara tyst. Det finns ytterligare ett problem med undersökningen: hedersrelaterade diskussioner är känsliga. Det kan vara svårt för deltagarna att uttrycka sina tankar och funderingar, utan att känna att de trampar någon på tårna. Ämnet är väldigt känsligt och det kan leda till att respondenterna kan censurera sig.

Fyra respondenter närvarande vid gruppintervjun och en kompletterande intervju har gjorts. Sammanlagt har fem verksamheter blivit intervjuade. Av resterande tre verksamheter valde jag bort MER-gruppen då det är de som har beställt utvärderingen och jag inte ville riskera att de skulle påverka respondenterna på något sätt. En representant har varit sjukskriven mycket under utvärderingens gång och har därför inte medverkat. När jag hade intervjuat de fem första verksamheterna sammanställde jag resultatet och redovisade det för en del av nätverket under ett nätverksmöte för att kontrollera att jag hade uppfattat deras svar på rätt sätt. Detta ökar undersökningens validitet. Nätverket fick då tillfälle till att tillägga, förstärka eller ändra i svaren. På så sätt kan jag säga att alla inom nätverket fick komma till tals. MER-gruppen ombads att lämna rummet för att inte påverka resultatet.

Respondenterna kommer från olika verksamheter och kommer alltid att vara partiska. De tänker olika beroende på vilken verksamhet de tillhör och kan svara på ett sådant sätt som gynnar dem. Vid kvalitativa undersökningar kan man aldrig komma runt att ett visst intresse ligger hos respondenten och kan påverka resultatet. Respondenterna kommer alltid att vara partiska och om de vill kan de svara på så sätt att resultatet kommer att gynna dem.

Begreppsvaliditet är överrensstämmelsen mellan teoretisk definition och operationell indikator.⁵³ Intervjumallarna har varit utformade så enkelt som möjligt. Jag har fått respondenterna själva att operationalisera begreppet hedersrelaterat våld genom att fråga vad de anser det vara. Därefter har jag kunnat bedöma om både jag och respondenterna definierar hedersrelaterade frågor på samma sätt eller om vi har behövt göra en gemensam begreppsbestämning. Ovanstående gör att jag bedömer resultatvaliditeten tillfredsställande.⁵⁴

⁵³ Carlsson, 1990

⁵⁴ Carlsson, 1990

Intervjuer, observationer och komplettering efter analys visar tillsammans på noggrannhet i undersökningen. Vid gruppintervjun fanns utrymme för diskussioner och argumentationer mellan respondenterna. Reliabiliteten inom kvalitativa undersökningar är beroende av mitt omdöme och min tolkning. Jag känner att jag har tolkat rätt och styrker mina resultat med hjälp av citat och anser mig därför ha god reliabilitet.⁵⁵

7. REDOVISNING AV UNDERSÖKNINGEN

Under detta kapitel kommer det framförallt att redovisas svar från respondenterna. Respondenternas svar kommer att blandas tillsammans med olika forskning. Inget av påståendena kommer från mig personligen, utan är uttryckt av respondenterna. Undantaget är rubriken ”en inblick i nätverksmötena”. Där är det mina egna observationer som beskrivs.

Jag har valt att dela upp min analys i fyra delar. Den första delen behandlar utvärdering av medlingsutbildningen och respondenternas förslag till förbättringar. Den andra delen belyser utvärdering av nätverket och respondenternas förslag till förbättringar. Tredje delen beskriver mina observationer på nätverksmötena. Den sista delen behandlar respondenternas tankar kring hedersproblematiken och förebyggande arbete inom området.

7.1 HUR GICK MEDLINGSUTBILDNINGEN TILL?

Medlingsprocessen beskrivs utifrån respondenternas beskrivningar. När man ska medla i en konflikt är det av stor vikt att det är frivilligt för båda parterna. Man börjar med ett förmöte med ena parten där man tar upp viktiga punkter så som vilken relation man vill ha i framtiden, hur parten vill att man ska lösa konflikten med mera. Sedan bokar man ett förmöte med andra parten och gör om samma sak igen. Ibland krävs det flera förmöten, men de leder till slut till ett gemensamt möte där parterna ska komma fram till en gemensam lösning. Det är viktigt att medlaren inte ger förslag på lösningar. En lösning är mer hållbar om den kommer från parterna själva. Två respondenter påpekade att de innan utbildningen var övertygade om att medlaren skulle komma med förslag på lösning:

”Jag själv trodde tidigare att det var bra att erbjuda parterna en lösning. I mitt hemland finns det till exempel en klok och kunnig man som kommer med lösningar när det uppstår en konflikt, så jag trodde att det var bra att göra så.”

⁵⁵ Carlsson, 1990

Darvishpour påpekar att det oftast är släktingar som medlar i konflikter inom familjen.⁵⁶ Respondenterna påpekar dock att utbildningen pekade på att man inte ska medla mellan bekanta eller i släkten. Darvishpour skriver också att resultatet oftast blir att parterna antingen får låtsas som att de har löst konflikten eller ge upp sina krav.⁵⁷ Utbildningen lärde respondenterna att inte medla inom släkten eller mellan bekanta. Det är svårt att förhålla sig objektiv om man medlar i en konflikt där en bekant och en främmande är oense. I medling mellan familjemedlemmar eller kompisar kan det vara påfrestande och parterna kan kräva mer av medlaren än vad han/hon kan erbjuda.

Det finns regler för medlingsprocessen som är viktiga att följa. Det får inte förekomma våld, hot eller svordomar vilket parterna informeras om innan man börjar. Förekommer det i alla fall får man säga till och försöka ”*styra upp det hela*”. Fungerar inte detta, måste man avbryta medlingen. Som medlare är det viktigt att man förhåller sig objektiv under hela processen. Det är inte meningen att man ska bedöma vem som har rätt eller fel, utan man ska fungera som en neutral lyssnare. Medlarna har tystnadsplikt och medlingen sker konfidentiellt. Medlarna ska också påpeka att de har anmälningsplikt vid hot eller våld.

Medlarna fick en utbildning bestående av två utbildningsdagar samt en uppföljningsdag. I intervjuer med medlarna framkommer det från alla fyra respondenter att utbildningen var för kort och att den behöver vara längre för att ge bästa möjliga effekt: ”*Det negativa är att det var så kort om tid, det behöver vara längre*”. Två respondenter påpekade det positiva med rollspel och övningar. Genom dessa fick de insyn i hur en konflikt kan se ut och hur man ska hantera situationen. ”*Det var också bra att träffa nya människor och skaffa nya kontakter.*”

Tre av fyra respondenter påpekar det faktum att utbildningen riktade sig endast till personer med utländsk bakgrund. De hade gärna sett en blandning av svenskar och invandrare. Det faktum att man hade en utbildning endast för invandrare gjorde att medlarna kände sig utpekade. Respondenterna menar att generationskonflikter förekommer även i svenska familjer, inte enbart i invandrarfamiljer.

⁵⁶ Darvishpour, 2004

⁵⁷ Darvishpour, 2004

”Det saknades också svenska medlare. Vi var bara invandrare på utbildningen och man kände sig lite utpekad. Det hade varit bra med blandning och vi ifrågasatte redan från början varför det endast var invandrare där.”

Även Darvishpour påpekar att konflikter förekommer även i svenska familjer och att det sällan har med de enskilda individernas nationalitet att göra.⁵⁸

Medlarna hade även synpunkter på informationen och utbildningens innehåll. Tre av fyra respondenter menade att det var för smal information, för få exempel och lite information i utbildningen. ”*Det handlade mer om utbyte av erfarenheter mellan deltagarna, snarare än en utbildning.*”

Varför respondenterna valde att gå medlingsutbildningen är individuellt. Tre av fyra respondenter vill ha en vidareutbildning. En respondent önskar bygga vidare på det han har lärt sig från flera olika perspektiv. Nu handlade det mycket om generationskonflikter, men respondenten vill veta mer om hur man medlar även i andra typer av konflikter.

För att se hur värdefull utbildningen var frågade jag om respondenterna hade kunnat använda sig av det de lärt sig. Svaren blev mycket olika. Respondent 1 tyckte att utbildningen var till stor nytta och han/hon hade använt sig av flera strategier som ingick i utbildningen. Respondent 2 tyckte inte att han/hon hade kunnat använda sig av utbildningen, trots att han/hon hade medlat i flera konflikter. Respondenten menar att han/hon har följt en egen väg och den har fungerat bättre än utbildningens riktlinjer för hur man ska lösa en konflikt:

”Jag tycker inte att jag har kunnat använda mig så mycket av utbildningen hittills. Föreläsaren sa att man skulle kunna använda det i skolan, men skolan arbetar lite annorlunda i konflikter. Men det har inte gått så lång tid sen vi gick den utbildningen. Jag kanske kommer använda den lite senare.”

Respondent 3 medlar ofta och han/hon tycker att vissa delar har varit användbara och andra inte. Respondenten menar att han/hon har kunnat använda vissa delar av utbildningen effektivt i kombination med egna strategier. Respondent 4 kunde inte uttala sig eftersom han/hon inte hade medlat i någon konflikt ännu.

⁵⁸ Darvishpour, 2004

Tre respondenter tycker också att utbildningen borde ha mer bredd. Fokus ska vara på flera olika perspektiv. Den här utbildningen fokuserade endast på generationskonflikter och respondenterna för fram en önskan om medling från flera olika perspektiv: ”... *det var väldigt smalt information. Få exempel. Borde ha mer bredd tror jag*”.

7.2 VAD HÄNDER EGENTLIGEN INOM NÄTVERKET?

Det framkommer mycket positivt från respondenterna angående nätverkets existens. Respondenterna betonar det positiva med att lära känna nya kontakter som man kan använda sig av vid behov. Flera respondenter framhåller att de kan söka råd och stöd hos de andra inom nätverket om man känner sig osäker i ett ärende eller om man bara vill ventilera kring något som känns tungt. ”*Man vet också vilka man ska ringa för att få ett ärende att flyta på så snabbt som möjligt.*”

Det finns andra positiva effekter av nätverket: ”*det är ett forum för diskussioner, det är stimulerande och utvecklande*” samt en källa för ökad kunskap. Den ökade kunskapen kommer framförallt från seminarier, studiebesök och diskussioner på nätverksmötena. Särskilt studiebesöken är uppskattade. Studiebesöket på Kruton och Linna i Stockholm uppskattas av dem som var med.

Dock framkommer det mycket negativt också. Respondenterna saknar protokoll och konstaterar att dagordningar inte existerar på mötena vilket ibland kan kännas påfrestande. Respondenterna kan inte förbereda sig inför ett möte eftersom de inte vet vad som ska diskuteras just den gången. De kan heller inte ta med sig frågor från kollegorna och känner att de inte kan rapportera tillbaka. Minnesanteckningar skickas ut via mail ibland, men respondenterna för fram en önskan om riktiga protokoll som ska finnas tillgängliga i exempelvis en pärm. Respondenterna påpekar också att frånvaron av dagordning gör att mycket som inte hör hemma på mötena kommer upp och diskuteras. Det kan handla om interna saker (inom de enskilda verksamheterna) som gör att resterande känner sig utanför eller inte riktigt får utrymme.

Även nätverket tillfrågas om vilka förbättringar som skulle kunna göras och på vilket sätt. Fyra av fem respondenter påpekar att de önskar dagordningar i god tid före mötet. De tycker också det är viktigt med ordentliga protokoll efter varje möte:

”Det är lättare för mig att ha en skriftlig dagordning och se att jaha, det är det här som vi ska diskutera idag. Är det någonting som jag ska ta med mig. Jag har inte min verksamhet i ryggen eftersom jag inte vet vad vi ska ta upp just på det mötet. Det blir lite diffust. Och jag är inte så skicklig så att jag alltid kan ta med mig egna saker varje gång.”

Det framkommer en önskan om att förbättra samarbete mellan deltagarna genom en eventuell kurs om hur man lyssnar till varandra och kommunicerar med varandra, utan att prata förbi varandra.

En respondent betonar vikten av att förtydliga målen/delmålen och utforma en plan över hur man når dessa. ”*en vision, ett mål med förtydligande av det och sen delmål, hur vi ska jobba mer långsiktigt... för att jobba ihop gruppen*”.

7.3 ETT INBLICK PÅ NÄTVERKSMÖTEN

Genom mitt deltagande vid nätverksmötena har jag kunnat se hur nätverket fungerar. Jag kan bekräfta mycket av det som redan redovisats. Det finns ingen dagordning vid sammankomsterna och minnesanteckningar förs av en och samma person. De medverkande har svårt att hålla sig till ämnet och gång på gång diskuteras irrelevanta ärenden eller områden. Det finns inga protokoll att återgå till från tidigare möten, bortsett från de mötesanteckningar som skickas ut via mail.

Under mötets gång har deltagarna svårt att prata med varandra. Med det menar jag att de flesta talar utifrån och försvarar sin egen verksamhet (vilket är oundvikligt egentligen). Problemet är att det leder till att samverkan mellan verksamheterna försvinner på vägen. Det verkar som om varje verksamhet är mån om att inte dela med sig av sina ärenden. Det förekommer att de rådfrågar varandra om hur man kan förhålla sig eller på vilket sätt man sköter ärendet så att det ger ett bra resultat. Men verksamheterna hjälper egentligen inte varandra i den bemärkelsen att de underlättar arbetet för varandra. En respondent förklarade detta med att ”*det ska inte vara för många som kladdar i det hela*”.

7.4 RESPONDENTERNAS TANKAR KRING HEDERSVÅLD

Alla respondenter (nio personer) har besvarat frågor kring hedersrelaterade frågor. En respondent avstår från att publicera sina svar. Det gör att nedanstående redovisning kommer från åtta personer.

Isabellverksamheten är den verksamhet som arbetar särskilt med hedersproblematik. Där förekommer det ärenden kontinuerligt. Men även inom de andra verksamheterna finns problematiken. Dock verkar det inte som att flödet är särskilt stort. Respondenterna påpekar att det förekommer ett fåtal ärenden årligen där det är så pass allvarligt att flickorna måste placeras i skyddade boenden. Det är vanligt förekommande med förtryck i hederns namn. Här blev jag intresserad av vad respondenterna ansåg vara hedersrelaterat våld. Till svar fick jag:

”Det är våld mot en kvinna eller en man som där det finns en koppling mellan mord och familjens heder. Mordet görs för att familjen ska kunna behålla det de hade innan. Den normen man satt upp, den måste behållas”

Sedan fortsätter respondenterna med att det kan vara misshandel, tvångsäktenskap och förlovningar, begränsad handlingsutrymme, begränsad frihet med mera. Här kan man återgå till Östergötlands lista över olika former av förtryck. Respondenterna påpekar mycket som är identiskt med rapporten. Respondenterna framhåller också att man kan se skillnad mellan hedersrelaterat våld och annan form av våld genom flera saker: *”hedersrelaterat våld är planerat av ett kollektiv efter att ett skamligt beteende offentliggjorts och skadat kollektivets heder. Här är hela släkten gärningsmän”*. Annan form av våld planeras sällan av ett kollektiv och det är ofta en gärningsman. En respondent jämförde hedersrelaterat våld med organiserad brottslighet. Tidigare forskning bekräftar ovanstående.⁵⁹ Det är sällan individen bestraffas för en handling som inte blivit offentligt. Oftast handlar det om att man ska tvätta bort skammen från familjens namn. Dessutom är det ett kollektiv som ligger bakom sanktionerna.⁶⁰

Respondenterna ser på våldet som ett förtryck av kvinnan och menar att det förekommer förtryck överallt på jorden. Förtrycket har dock olika former. Hedersrelaterat våld är en extrem form som finns för att kunna styra och kontrollera kvinnor. En respondent sa *”Det jag ser som hedersrelaterat våld, det är en form av förtryck. Kvinnan är förtryckt och den här*

⁵⁹ Kvinnoforum, 2006

⁶⁰ Kvinnoforum, 2006

formen är en extrem form. Det finns ju olika former". Här bekräftas Darvishpours teori om att våld inom invandrarfamiljer egentligen handlar om makt och konflikter baserade på den enskilda individens sociala bakgrund.⁶¹ Feministiska forskare påpekar att vi lever i ett patriarkat som särbehandlar människor beroende på vilket kön de tillhör. De menar också att kvinnan underordnas mannen inom denna patriarkala struktur.⁶² Idris Ahmedi menar också att patriarkat är förekommande så väl i Kurdistan som i Västvärlden.⁶³

När respondenterna ska uttala sig om var fenomenet kommer ifrån börjar de med Mellanöstern. Men snabbt fylls listan på. Respondenterna räknar upp Pakistan, Afrika, Balkan, Marocko med mera. Även Charles Westin påpekar att fenomenet är mer utbredd än enbart Mellanöstern.⁶⁴ En respondent uttrycker sig på följande sätt: *"Jag tycker inte det är ett invandrarproblem, inte ett religiöst problem eller så, utan det är ett mänskligt problem"*. Respondenterna diskuterar kring ämnet och påpekar att det egentligen handlar om brist på mänskliga rättigheter. Respondenterna menar att de mänskliga rättigheterna inte är lika självklara för alla människor och det är därför som hedersförtrycket kan existera. Tittar man på hedersrelaterat förtryck och de mänskliga rättigheterna, kan man se ett klart samband. De mänskliga rättigheterna existerar inte i familjer där hederstänkandet är centralt. När jag ställer frågan om det är ett muslimskt fenomen under gruppintervjun, får jag ett samstämmigt nej från alla respondenterna. Dilsa Demirbag-Sten⁶⁵ är två som har poängterat att fenomenet inte förespråkas inom islam eller någon annan religion. Feministteologer kan titta närmare på Koranen, Bibeln och andra heliga skrifter, men inget kommer att stödja mord.⁶⁶

Respondenterna kommer med många förslag till hur man kan förebygga hedersrelaterade frågor. Framförallt betonas utåtriktad information till pojkar och män, samtidigt som en respondent även lägger vikt vid utåtriktad information till mammorna. Respondenternas förslag kretsar mycket kring gemensamma fora och information om mänskliga rättigheter och jämställdhet till både barn och föräldrar: *"det krävs ju hela tiden gemensamma mötesplatser, gemensamma forum. Och så är det ju som du säger att det är jätteviktigt att jobba med unga killar hela tiden."* En annan respondent fortsätter med *"det är jätteviktigt att satsa på papporna och mammorna"*. Det förekommer även andra förslag till förebyggande arbete kring

⁶¹ Darvishpour, 2004

⁶² Alvesson, 1994

⁶³ Ahmedi m.fl. 2004

⁶⁴ DN, 970212, sid A6

⁶⁵ SvD, 20020125

⁶⁶ Nationalencyklopedin Sökord: feministteologi

hedersproblematiken. En respondent påpekar vikten av minskad arbetslöshet ”*En del av lösningen tror jag är att ge karlarna jobb. Alla ska ha jobb så de har någonting annat att fokusera på*” medan en annan respondent påpekar utbildningar som ett förslag. Tidigare forskning visar på att hedersrelaterat förtryck kan accelerera i och med flytten till Sverige. Detta är mycket beroende på arbetslöshet, språksvårigheter med mera.⁶⁷

”Det är inte många hedersmord i Sverige, det är ett fåtal som kan räknas på fingrarna. Men för att minska problemet måste man arbeta förebyggande. Man kan t ex sprida information genom föreläsningar, seminarium, kvinnoorganisationer med mera.”

En koppling till tidigare forskning visar att problemet är större än vad man tror. En respondent påpekade att de inom hennes/hans verksamhet hade två till tre placeringar per år som berodde på hedersproblematik. En kartläggning inom länet visar att inom Sörmlands län förekom 200 flickor eller unga kvinnor som utsattes för hedersrelaterat förtryck. Då måste man också ha i åtanke att det finns ett mörkertal.

Ytterligare en viktig förebyggande insats kommer upp, nämligen förebilder som arbetar med papporna. Flera respondenter tror på idén att andra män som härstammar från samma land, talar samma språk och har samma religion som papporna, kan vara till stor nytta. Papporna kommer att lyssna på dessa förebilder och ta till sig av deras kunskaper och tankar:

”Men jag tror fortfarande att det är män som måste jobba med män i och med att de har det synsättet som de har. De män som har en position nu då i sina föreningar, de kan gå ut och jobba med männen som har samma tänk”

”Kurder tycker inte om araber och araber tycker inte om kurder. Men det var i alla fall en ganska högt uppsatt kurdisk man som lät sin dotter gifta sig av kärlek. Och vad gjorde hon då? Jo, hon gifte sig med en arabisk man. Ja, men jätte bra va och vad händer då i den här gruppen? Jo, men då ser ju de att den här mannen som de ser upp till, som de lyssnar till, han har alltså utträttat någonting jättestort”

Flera respondenter påpekar att hedersetikern är ytterligare en form av förtryck av kvinnor. En respondent säger ”*gubbväldet finns ju även bland svenskar*”. Precis som Darvishpour och Westin påpekar respondenterna att det hela egentligen är maktrelationer som råder i ett patriarkalt samhälle.

⁶⁷ Länsstyrelsen i Sörmland

En respondent framhåller att hedersproblematiken är starkast utbredd i mindre städer och byar:

”Det är inte bara utbildade och isolerade människor som tänker hedersrelaterat utan också välutbildade och storstadsmänniskor som tänker så. Men framförallt är det de som kommer ifrån byarna.”

Även Westin menar att hederstänkandet är starkare på landsbygderna än i storstäder.⁶⁸

8. DISKUSSION OCH REFLEKTION

För Sverige var hedersrelaterat förtryck främmande för bara några år sedan. I samband med att flera unga flickor blev mördade i hederns namn, började samhället att reagera. Dessa flickors död var början till en medvetenhet. Snart började man att utreda, forska och sätta in insatser för flickor som kunde befinna sig i samma situation. Uppsatsen har behandlat en utvärdering av projektet ”samordning av kommunala verksamheter i kampen mot hedersrelaterat våld”, vilket är en av de insatser som det svenska samhället har bidragit med. Heder har varit ett begrepp med positiv klang, men i dagens Sverige är det negativt laddat. Att vara en hedersvärd människa är något positivt, men att vara rädd om sin heder har blivit negativt. Det finns en rädsla för människor som är rädda om sin heder; vad är de kapabla till?

Information, forskning, debattartiklar, Tv-program med mera har varit olika medel för att förebygga och utreda hedersrelaterat förtryck. Idag vet vi betydligt mer om detta fenomen, än vad vi gjorde för tio år sedan. Jag tror att förebyggande arbete kan leda till en förbättrad situation för många kvinnor idag, men frågan som intresserat mig har varit om nätverket är ett effektivt medel.

Jag har kommit fram till att projektet ”Samordning av kommunala verksamheter i kampen mot hedersrelaterat våld” har svårt att samarbeta med varandra. Under mina observationer på nätverksmötena, kände jag ofta en laddning i luften. Det verkar för mig som att deltagarna har svårt att dela med sig av sina ärenden. På nätverksmötena kan man höra om enskilda ärenden som en verksamhet arbetar med. Dock håller man hårt på ärendet inom sin egen verksamhet. När andra verksamheter vill vara med och hjälpa till och underlätta ärendet, så tackar man nej. Man vill inte ha andra verksamheters hjälp. Förklaringen är att det kan bli för många som kladdar i det hela.

⁶⁸ DN, 970212, sid A6

Syftet med nätverket är att de ska samarbeta och tillsammans lösa olika fall eller situationer som kan dyka upp. Om nätverket inte samarbetar med varandra, finns det en risk att nätverket enbart existerar på papper, och fungerar ej i verkligheten. Nätverkets medlemmar önskar själva att de kunde gå en utbildning eller kurs för att förbättra samarbetet med varandra. De vill lära sig hur man lyssnar och kommunicerar med varandra inom ett så viktigt projekt. Därför tror jag att det kan vara viktigt att lyssna på en sådan önskan. Det visar på att medlemmarna själva är medvetna om sina kommunikationsproblem.

När det gäller nätverksmötena har jag upplevt de som ostrukturerade och röriga. Nätverket har som tidigare nämnts ingen dagordning att följa. Det gör att ordförande öppnar mötet och tar upp en relevant fråga (det vill säga en fråga som han anser vara relevant för just den sammankomsten). Diskussionerna kring frågan blir mer och mer utbredd och deltagarna börjar diskutera kring frågor som inte är relaterade till den aktuella frågan. Mycket av mötena bygger på diskussioner, vilket kan vara väldigt givande, precis så som många respondenter påpekade. Dock är det viktigt att diskussionerna håller sig kring ämnet man arbetar med. Ibland får jag känslan av att man diskuterar allt utom hedersrelaterat förtryck.

När det gäller medlarna trodde jag att de skulle göra mer än vad de faktiskt gjorde. Av fyra respondenter är det ingen som har medlat i en generationskonflikt, vilket kan vara förståeligt då dessa konflikter kan vara mycket laddade. Det kan hända att familjen inte vill ta in en annan part i det hela. Jag ställer mig då frågande till själva utbildningen. Den inriktades enbart på generationskonflikter och framförallt hedersrelaterade konflikter. Respondenterna har dock inte haft möjlighet att medla i sådana konflikter. Däremot har de medlat i andra konflikter inom skolan, på krogen eller inom familjer. Vore det då inte bättre att utbildningen inriktas på medling i allmänhet?

Det kom även som kritik från flera respondenter, att utbildningen var för smal och fokus låg enbart på generationskonflikter. En medlare pekar på det faktum att han/hon inte kunnat använda sig av utbildningen i skolan, trots att det ska vara en möjlighet. Respondenten menar att skolan arbetar annorlunda när det gäller konflikter, så medlingsutbildningen är inte applicerbart på skolväsendets konflikter.

Till sist vill jag påpeka att ett nätverk som ”Samordning av kommunal verksamhet i kampen mot hedersrelaterat våld” kan vara nyttig och givande. Dock måste man ha ett

fungerande nätverk, där samarbetet klaffar. Fungerar inte samarbetet så har man enbart ett nätverk på papper. Ett sådant nätverk ger varken deltagarna (i nätverket) eller de utsatta individerna något konstruktivt. Det tar snarare upp onödig tid som kan användas till annat. För att det här nätverket ska undvika att bli ett nätverk på papper, bör de ändra vissa rutiner, som till exempel att införskaffa dagordningar. Allt blir väldigt ostrukturerat och rörigt utan dagordningar. Om man skaffar dagordningar vet deltagarna vad som ska diskuteras just den gången. Då kan de ta med sig de frågor som resten av arbetsplatsen tycker är viktiga. Därmed blir det en hel verksamhet som är delaktiga istället för enbart personen som fungerar som en representant i nätverket. Flera respondenter påpekar vikten av en dagordning.

En annan viktig komponent är att skriva minnesanteckningar eller protokoll från varje möte. Här är det viktigt att nätverkets medlemmar får diskussionerna nedskrivna. Man kan lätt gå tillbaka och kontrollera vad som sagts tidigare. I dags läget skickas korta minnesanteckningar på mail. Men deltagarna menar att det försvinner eller aldrig kommer fram, så man kan egentligen inte gå tillbaka och titta på tidigare journalföringar.

Jag hoppas och tror att det kan vara nyttigt att göra ytterligare utvärdering på projektet för att följa upp arbetet. En utvärdering är till för att förbättra och ändra i de arbetsrutiner som redan finns. Det kan vara nyttigt att kontrollera om man har gjort förändringarna som medlemmarna tycker krävs och om dessa har lett till bättre fungerande arbete.

KÄLLFÖRTECKNING

LITTERATUR: BÖCKER

Ahmedi Idris med flera, 2004, *Debatten om hedersmord Feminism eller rasism*, Stockholm, Svartvitts förlag.

Alvesson Mats, 1994, *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, Studentlitteratur.

Bel Habib Ingela, 1992, *Förhållningssätt i kulturmöten*, Norrköping, Luftfartsverkets tryckeri.

Carlsson Bertil, 1990, andra upplagan, *Grundläggande forskningsmetodik för medicin och beteendevetenskap*, Stockholm, Liber AB.

Darvishpour Mehrdad, 2004, *Invandrarkvinnor som bryter mönster*, Malmö, Liber AB.

de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana, 2005, *Intersektionalitet: kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*, LIBER AB

Ely Margot m.fl., 1993, *Kvalitativ forskningsmetodik I praktiken. – cirklar inom cirklar*, Studentlitteratur.

Esaiasson Peter, Gilljam Mikael, Oscarsson Henrik och Wängnerud Lena, 2003, andra upplagan, *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm, Elanders Gotab.

Frykholm Cleas-Uno, årtal okänd, *Att utvärdera kunskapslyftet – ett servicematerial*, Stockholm, Utrikesdepartementet, Delegationen för kunskapslyftet.

Guvercilé Sengul, 2005, *Offrad för hederns skull, en familjetragedi*, Scandbook AB.

Karlsson Ove, 1999, *Utvärdering – mer än metod En översikt*, Stockholm, Nordstedts tryckeri

Koçturk-Runefors Tahire, 1991, *En fråga om heder Turkiska kvinnor hemma och utomlands*, TIDENs förlag.

Solheim, Jorun, 2001, *Den öppna kroppen*, Göteborg, Diadalos.

Sjögren Annick, 1999, *Här går gränsen: om integritet och kulturella mönster i Sverige och Medelhavsområdet*, Arena

Weiss H. Carol, 1998, *Evaluation; Methods for studying programs and policies*, Harvard University, Prentice Hall.

Wikan Unni, 2003, *En fråga om heder*, Scandbook AB

TIDNINGSARTIKLAR

Darvishpour Mehrdad, 19970112, *Maktlöshet bakom våld mot kvinnor*, Svenska Dagbladet

Demirbag-Sten Dilsa, 20020125, *Gettot föder villfarelse*, Svenska Dagbladet

Westin Charles, 19970212, Misshandel ett maktmedel, *Dagens Nyheter*

ÖVRIGT: ARTIKLAR M.M.

Eldén Åsa. 2003 *Heder på liv och död. Våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder.*

Uppsala

Johansson Lasse, 2005, *Förtryck och våld i hederns namn*, Centraltryckeriet, Linköping,

Kvinnoforum, *Hedersvärt, att jobba med ungdomar om heder*, Stockholm 2006

Länsstyrelsen i Södermanlands län: *Förtryck och våld i hederns namn. En handbok i arbetet mot hedersrelaterat våld.* 2005

Länsstyrelsen i Östergötland: *Om våld i hederns namn. En handbok om arbetet mot hedersrelaterat våld.*

Regeringens insatser för ungdomar som riskerar hedersrelaterat våld. Faktablad Ju 04.17, Informationsmaterial 19 November 2004

HEMSIDOR

Aysan Sev'er, *In the Name of Fathers: Honour Killings and Some Examples from South-eastern Turkey*, Boston, Mass, 26 April, 2004. Artikeln finns på:

http://www.utsocsci.utoronto.ca/~socsci/sever/pubs/name_of_fathers.pdf.

Amnesty International, svenska versionen:

<http://www2.amnesty.se/krig.nsf/Hedersmordfulltext?OpenPage>

Amnesty International, svenska versionen:

<http://www2.amnesty.se/krig.nsf/0/777AC41DF92F181EC1256C94003EC1A9?opendocument>

Länsstyrelsen i Östergötland, senast ändrad 10/1 2006:

<http://www.e.lst.se/e/Hedersfortryck/Hedersrelaterat+v%C3%A5ld/>

Motion till riksdagen 2 oktober 2001 :

http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GP02U349

Elektra på nätet: www.elektra.nu

Nationalencyklopedin: www.nationalencyklopedin.se

Den fria encyklopedin på nätet: <http://sv.wikipedia.org/wiki/Heder>

Kvinnoforums hemsida: <http://www.kvinnoforum.se/stiftelsen/index.html>

Professor Jan Hjärpe om hedersmord: <http://members.chello.se/kurd/prof.html>

Thomson Fakta AB <http://www.thomsonfakta.se/juridik/sub/ord.aspx?s=C>

Margareta Lindén-Boström, 20020620, *Introduktion till utvärdering:*

<http://www.fhi.se/upload/PDF/2004/rapporter/intro.pdf>.

BILAGA 1

Hej!

Mitt namn är Jila Mawlod och jag läser sista terminen på missbrukarvårdsprogrammet. Just nu håller vi på och skriver vår C-uppsats och jag har valt att utvärdera projektet "samordning av kommunal verksamhet i kampen mot hedersrelaterat våld". Vedad Begovic har meddelat mig att ni har fått information om att den här utvärderingen ska ske.

Som du vet är projektet uppdelad i tre delar och du ingår i medlingen. Genom ett strategiskt urval har jag valt ut dig att medverka i en enskild intervju. Syftet med intervjun är att se över det hela för att förbättra och förstärka projektet till det bättre. Enligt mig utför ni ett viktigt arbete och jag vill gärna bidra med en förbättring, om en sådan är möjlig.

Jag skulle vilja utföra en intervju med dig snarast möjligt, helst innan april månads slut. Jag skulle uppskatta din medverkan men meddela mig snarast om du av någon anledning inte vill. Om du skulle kunna tänka dig att ställa upp på en intervju så kontakta mig gärna via mail ([REDACTED] eller [REDACTED]) eller på telefonnummer [REDACTED] så att vi kan komma överens om dag och tid för när intervjun ska äga rum.

Jag bifogar intervjumall. Det är denna som vi kommer att utgå ifrån vid intervjutillfället. Du får den tidigare så att du ska hinna reflektera och fundera lite kring det som kommer att diskuteras.

Tack på förhand!
Mvh//Zila Mawlod

BILAGA 2

Intervjumall medlare

- Namn, yrke, bakgrund. Berätta lite om dig själv.
- Hur kommer det sig att du ville fungera som medlare?
- Berätta om den utbildning du har fått för att kunna fungera som en bra medlare.
- På vilket sätt har du haft nytta av den utbildningen?
- Vad var positivt/bra med utbildningen?
- Vad var negativt med utbildningen?
- Vad har du för förslag som kan förbättra utbildningen?
- Berätta om de medlingstillfällen du har varit med om sedan utbildningen.
- Hur gör man när man medlar?
- Vad är positivt/negativt med att fungera som en medlare?
- Finns det några svårigheter i medlingsarbetet?
- Vad är hedersrelaterat våld?
- Hur kan arbeta förebyggande med hedersrelaterat våld?
- Vart har fenomenet sin härkomst?

BILAGA 3

Hej!

Mitt namn är Jila Mawlod och jag läser sista terminen på missbrukarvårdsprogrammet. Just nu håller vi på och skriver vår C-uppsats och jag har valt att utvärdera projektet "samordning av kommunal verksamhet i kampen mot hedersrelaterat våld". Vedad Begovic har meddelat mig att ni har fått information om att den här utvärderingen ska ske.

Som ni vet är projektet uppdelad i tre delar och ni ingår i nätverket. Genom ett strategiskt urval har jag valt ut er att medverka i en gruppintervju och representera just er verksamhet. Syftet med gruppintervjun är att se över det hela för att förbättra och förstärka projektet till det bättre. Enligt mig utför ni ett viktigt arbete och jag vill gärna bidra med en förbättring, om en sådan är möjlig.

Det är mycket viktigt att alla verksamheter inom nätverket finns representerade så er närvaro vid intervjun värderas högt. Jag har full förståelse för att ni har mycket annat i kalendern också, men jag hoppas verkligen att ni tar er tid torsdagen den 27 april mellan klockan 13.00 och 15.00. Plats för intervjun är Arbetsmarknads- och familjeförvaltningen, Integrationsavdelningen på Alva Myrdals gata 5, plan 5 (det vill säga där ni brukar ha nätverksmöten). Passar inte dag eller tid, vänligen hör av er så snart som möjligt antingen via mail eller på telefonnummer 070-XXX XXX. och är det så att tiden passar, så meddela mig gärna i alla fall, så jag vet.

Jag bifogar intervjumall. Det är denna som vi kommer att utgå ifrån vid intervjutillfället. Ni får den tidigare så att ni ska hinna reflektera och fundera lite kring det som kommer att diskuteras.

Tack på förhand!
Mvh/Jila Mawlod

BILAGA 4

Intervjumall Nätverket

- Namn, verksamhet och delaktig i projektet sedan?
- Berätta om hur projektet fungerar? Vad går det ut på?
- Berätta om hedersetik och hur du ställer dig gällande den frågan.
- Hur kommer det sig att du deltar i projektet?
- Har projektet påverkat din verksamhet på något sätt? I så fall berätta om hur projektet har påverkat din verksamhet?
- Har projektet haft betydelse för din personliga utveckling? Hur då?
- Berätta om de aktiviteter som har anordnats i projektets namn.
- Vad är positivt och bra med projektet?
- Vad är negativt och kan bli bättre?
- Har du något förslag på hur man kan förbättra nätverksarbetet?
- Vad är hedersrelaterat våld?
 - Hur kan arbeta förebyggande med hedersrelaterat våld?
 - Vart har fenomenet sin härkomst?
 - Har du något att tillägga?